

CONCUBINAJUL ÎN PROTOPOPIATUL SEBEȘ: RĂSPUNSURILE PAROHILOR LA CIRCULARUL DIN DECEMBRIE 1909

Concubinajul – legătura nelegitimă, de durată, dintre un bărbat și o femeie – a continuat să preocupe Biserica și la începutul secolului al XX-lea. Mai mult chiar, după 1900 se constată o creștere a acestui fenomen, o creștere ce îngrijorează, firesc, și pe reprezentanții Bisericii ortodoxe din Transilvania. Aceste „născociri ale desfrânării, cari împreună și despreună bărbat și muiere, după plac și după poftă”¹ trebuiau să înceteze. Concubinajul nu era considerat o nuntă, iar cei ce trăiau astfel trebuiau să se despartă². Amploarea fenomenului era explicată prin intervenția tot mai repetată a statului în viața de cuplu. În 1894 a fost adoptată legea XXXI privind obligativitatea căsătoriei civile³. Cum era și firesc, legea a determinat reacția Bisericii, care pierdea astfel întâietatea și influența asupra unuia dintre momentele importante din viața credincioșilor: cununia, unirea bărbatului și a femeii în fața lui Dumnezeu. Legea XXXI a fost considerată de Biserică ca o lege care „slăbește legătura internă a bisericii” și subminează „temelia religioasă morală a societății bisericești”. Căsătoria civilă era nevalidă din punctul de vedere al Bisericii. Validarea ei venea doar în urma săvârșirii tainei cununii în prezența și prin preotul slujitor al lui Dumnezeu. În fața noilor hotărâri⁴ Biserica este totuși nevoită să se conformeze. Printr-o „Instrucțiune” emisă de Consistoriul mitropolitan de la Sibiu, preoții primesc indicații cu privire la aplicarea noilor „reformе politico-bisericești: vestirile din biserică se reduc de la trei la una, licența protopresbiterală este retrasă, deși Biserica pierdea astfel o sursă importantă de venituri, iar preotul nu mai putea săvârși taina cununii decât pe baza unei adevărinite emisă de „oficiantul

¹ *Cerculariu către protopresbiterii și preoții din archidieceasa nostra gr.-or. română a Transilvaniei*, A.N.D.J.A., Fond Protopopiatul Sebeș, Circulare bisericești, 1/1900.

² Canonul 26 al Sfântului Vasile cel Mare, cf. Floca 1990, p. 422. Problema moralității laicilor s-a aflat de mult în atenția autorităților. *Constituțiile Aprobate* stabileau pedeapsa cu moartea pentru cazurile de adulter și bătaia cu mâna pentru concubini (Ghitta 1987-1988, p. 469).

³ Laday 1924, p. 187 sqq.

⁴ Tot atunci s-a legiferat de către autorități și situația copiilor proveniți din căsătorii mixte (Legea XXXII/1894) și s-au introdus matricolele civile (Legea XXXIII/1894); referitor la reglementările legale și la problematica căsătoriei vezi Bolovan 1998, p. 168-175, Bolovan 1996, p. 201. Nașterile ilegite erau reprobate nu doar de Biserică, ci și de săteni, fiind considerate o abatere de la normele morale care guvernau viața comunității (Știrb 1999, p. 59).

statului⁵, prin care se atesta săvârșirea căsătoriei civile⁵. Dacă preotul cununa în lipsa acestei adevărinițe, era avertizat că va primi „pedepse grele bisericesti”. În cazul încheierii unei a doua căsătorii și în fața preotului, nu doar a forurilor civile, era necesară, pe lângă sentința definitivă de divorț dată de instanța civilă, și o „dezlegare matrimonială”, după prescripțiile bisericesti. Pentru ca această dezlegare să se dea într-un timp scurt, se propunea revizuirea de către forurile bisericesti a procedurii matrimoniale. Prin instrucțiunile trimise preoților, Biserica încearcă să-și mențină totuși pozițiile. Cei care doresc să se căsătorească trebuiau îndemnați să se prezinte mai întâi la parohul lor pentru a primi informațiile necesare și a se înțelege asupra pregătirilor pentru încheierea căsătoriei și abia apoi să se anunțe partea civilă. După exprimarea voinței părților de a se căsători, preotul urma prevederile bisericesti obișnuite: obținerea dispensei de la arhierul său, vestirea în biserică a căsătoriei și stabilirea zilei cununiei bisericesti, după încheierea căsătoriei civile și doar în zilele admise de Biserică. Săvârșirea tainei cununiei, după verificarea adevăriniței trebuia să se conformeze „usului din trecut”, mirii să fie „îmbrăcați sărbătorește, împreună cu nașii și nuntașii”⁷.

Preoții trebuiau să țină cont atât de prevederile legii civile, cât și de normele bisericesti. Două instituții care mergeau în paralel !

Dar, în ciuda acestor reglementări stricte, existau persoane care le neglijau pe amândouă sau, în cel mai bun caz, se căsătoreau doar în fața forurilor civile. Prin diferite circulare, se atrăgea atenția preoților să rezolve aceste cazuri, să-i convingă pe cei ce trăiau „în nelegiuire” de necesitatea cununiei religioase. O asemenea circulară este trimisă de Consistoriul arhidiecezan de la Sibiu în 1910. Preoților li se cerea ca „prin învețeturi morale și prin sfaturi să arătați credincioșilor urmările nefaste și triste ale conviețuirilor nelegale”⁸. Comunelor aparținătoare fiecărui protopopiat, preoților care păstoreau în aceste comune li se cerea să întocmească un raport detaliat referitor la cuplurile care trăiau în concubinaj și la cele căsătorite doar civil. Trebuiau avute în vedere:

“a. Numele acelora cari trăiesc în conviețuiri nelegiuite sau în căsătorii fără binecuvântare bisericescă, etatea și religiunea ambelor părți.

b. Timpul de când trăiesc în conviețuire sau în căsătorie civilă.

⁵ Exista o excepție, când cel care dorea să se căsătorească era pe moarte; excepția avea în vedere faptul că căsătoria civilă cerea timp pentru îndeplinirea tuturor condițiilor legale.

⁷ *Instrucțiune cu privire la procedura, ce vor avea a urma organele, respective preoții și poporul drept credincios al bisericeii gr.-or. române din provincia noastră metropolitană față de reformele nouă politice-bisericesti*, Sibiu, august, 1895, A.N.D.J.A., Fondul Protopopiatului Sebeș, Circulare bisericesti, 1/1895.

⁸ *Cerculariu către toate oficiile protopresbiterale din arhidieceza ortodoxă română a Transilvaniei*, decembrie, 1909, A.N.D.J.A., Fond Protopopiatul Sebeș, acte înregistrate, 1/1910.

c. Atributele personale ale respectivilor, dacă sunt liberi de a putea încheia căsătorie legiuită, respective cununia bisericească sau nu, și cari sunt pedecile între ei, sunt pedeci canonice sau civile?

d. Dacă sunt persoanele libere de a se putea cununa – a cerceta în detalii pe lângă ascultarea dâșilor și a comitetului parohial, precum și a altor fruntași din parohie cauzele adevărate pentru ce nu pășesc la căsătorie legiuită după prescrierile legii și după poruncile sfintei biserici. Tot odată a cerceta, dacă au făcut încercare de a se cununa, când și pentru ce nu s-au putut cununa?”

Raportul fiecărui protopop trebuia trimis până în decembrie 1910. Protopopul din Sebeș trebuia să se conformeze și el acestui ordin. Copii ale circularului de la Sibiu sunt trimise în toate parohiile aparținătoare și pe parcursul anului 1910 și 1911 protopopul Sergiu Medean primește răspunsurile preoților și dă toate îndrumările necesare pentru înlăturarea conviețuirilor nelegitime. Pe fila a doua a Circularului ajuns la Protopopiatul Sebeș sunt menționate perechile care trăiesc în concubinaj: ”Căpâlna 11, Daia 11, Laz 2, Pianul de jos 4, Pianul de sus II 2, Purcăreț 5, Reheu 2, Săsciori 3, Sebeșel 2, Șugag 8, Tărtăria 2, Vingard 4, Vinț 3”. Pe versoul filei: „textul ce trebuie trimis parohiilor în 13 exemplare“, înregistrat cu Nr. 1-1910. Sebeș 21 apr. 1910.

Din 7/20 mai 1910 datează răspunsul preotului din **Căpâlna**, un „Estras din protocolul parohial al bisericii Căpâlna despre perechile care trăiesc în concubinaj“ (Nr. 48/1910). Informațiile sunt prezentate într-un tabel ce cuprinde numele și prenumele bărbatului, locul nașterii, numele și prenumele femeii, locul nașterii, de când trăiesc în concubinaj, dacă sunt liberi a se cununa, care sunt pedecile, dacă sunt liberi pentru ce nu se cunună și o rubrică de observații (se respectă de către preot cerințele circularului de la Sibiu). Sunt menționate 11 perechi de concubini. Primul este un italian, al cărui nume apare doar cu inițiale – „N. N.“, care din 1909 trăiește în concubinaj cu Eufimia Ioan Zanini, născută în Căpâlna. Preotul are informații puține despre această pereche: „Ca să să poată cununa despre el nu știu“, dar „au promis că pe toamna viitoare să vor cununa“. Același promisiune o fac George Vartolomeu Crăciun și Marie Ioan Hățăgan, ambii născuți în Căpâlna, care deși „să pot cununa“, au amânat legalizarea relației ce dura de 3 ani „pe toamna viitoare“. Ioan Maier din Căpâlna și Elisaveta Ioan Prodănicu din Săsciori trăiesc „în concubinaj“ de 4 ani pentru că „ea a fost în divorț și numai acum s-au desfăcut“. În cazul unei alte perechi, Ilie Mihaiu și Ioana George Mihaiu, deși au trecut 5 ani de când sunt împreună, nu se pot cununa pentru că „ea are bărbat și nu e desfăcută“. Situația este inversată în cazul altor două perechi, George Mihaiu – Paraschiva Cornea (4 ani de concubinaj, născuți în Căpâlna) și Vasile Cornea – Ioana (?) (el din Căpâlna, ea din Șugag, 3 ani de concubinaj), care nu se pot cununa pentru că „el are femeie și încă nu e despărțit“. Alte perechi, Nicolae Mihaiu – Ileana (?), născută în Poiana, și Ilie Braghidin – Eva Toma Greuruș, nu s-au despărțit de

soții lor legali și preotul nu-i poate aduce în fața altarului (legăturile nelegitime sunt destul de lungi, de 5 respectiv 6 ani). Este menționată de preot și o pereche cununată la forurile civile, Andreiu Vlad din Căpâlna și Paraschiva N. din Săsciori, care „pentru ce nu să cunună bisericește nu știu“. Deși trăiesc de 8 ani în concubinaj, George Cataramă și Istina Vlad nu se pot cununa, pentru că „el are fomee și nu știe unde se află“. Ultima pereche identificată de preot – Dionisie Crăciun, cu o femeie din Săsciori (nu i se menționează numele) – își va continua cei 5 ani de „nelegiuire“, din lipsa actelor de divorț ale bărbatului.

Raportul preotului din **Daia** nu s-a mai păstrat.

În **Laz** sunt menționate doar două concubinaje:

„La mandatul din 21 Aprilie a. c. Nr. 1 referitor la părechile ce trăiesc în concubinaj și cauza din care nu se pot cununa, am onore a raporta că aceste părechi sunt:

1) Pavel Cirlea din Laz, cu concubina lui Safta măritată Colhon din Sesciori; bărbatul Pavel Cirlea a fost căsătorit cu o femeie din Șugag, care până azi încă trăiește în Șugag în concubinaj cu alt bărbat, de acolo, apoi Safta Colhon care au părăsit bărbatul ei Avram Colhon din Laz s-a împreunat cu numitul Pavel Cirlea de aproape 20 de ani și la mai multe provocări nici o parte nu a mai pornit proces de despărțire până azi și nu-i pot îndupleca la începerea divorțurilor lor.

2) Gligor Pop un zileriu din Maramurăș și gr.-cat., domiciliat aici și împreunat în concubinaj cu văduva Marina Cucuian din Laz, cu care trăiește de 16 ani, fără a se divorța de soția lui din Maramurăș, care fiind provocat, a declarat că din cauza sărăciei nu pote purta spesele, er femeia lui legitimă nu voiesce a se divorța de el.

Alte 2 casuri pe care nu le-am insinuat s-au divorțat prin Tribunal în zilele trecute și le voi îndrepta și la forurile nostre bisericești spre divorțare cât mai curând.⁹ (Nr. 40/1910).

În **Pianul de Jos** sunt identificate de preot 4 perechi de concubini:

„Raportez că cu cele 4 concubinate din parohia noastră lucrul stă astfel:

1) Nicolae Georg Savu, bărbat de preste 70 ani și nu mai cu o mână șade cu Ana Marta care a avut până acuma 3 bărbați legiuți de cari a rămas văduvă. Cel din urmă bărbat al ei a fost Moise Piso. Ea este preste 70 ani. Amândoi zic, că fiind ei așa bătrâni, nu se mai cunună că numai ar face confusie cu averile și ceartă între moștenitorii lor.

2) George Psoiu a avut o nevastă din Pianul de Sus, dar de mai mulți ani nu șade cu ea, ci a început proces de divorț, dar nu s-a terminat.

⁹ În 1902 în fața comitetului parohial din Laz au fost aduși nouă concubini. Aici preotul a preluat controlul asupra fenomenului !

Concubina Justina Romoșan are bărbat pe Nicolae Ion Paștiu, de care nu e despărțită legal. Aceasta e pedecă dublă. Ei au șezut aici, apoi s-au mutat la Petroșeni, unde el a muncit în baia de cărbuni; acum s-au reîntors și au mai mulți copii, înmatriculați tot pe numele lui Nicolae Paștiu cu care Justina Romoșan nu șade de cca. 20 ani.

3) Iosif Guța șade cu Lungan din Petrifalău. Ei sunt țigani cărămidari. Numai iarna trag aici și vara de regulă se duc unde capătă de lucru.

4) Ana, fata lui Trifon Pivodă (Cărbunar), șade când cu unul când cu altul, toți țigani străini. De present locuiește cu Ioan care nu e despărțit de soția lui legiuită.“ (Nr. 72/1910).

Pe versoul filei, preotul din Pianul de Jos primește îndrumări de la Sebeș: „ Să scrii să-i cheme înaintea oficiului parohial să-i dojeneze și se-i provoace se se cunune respective să divorțeze și se se cunune, punându-le în vedere, în cas contrar, pedepse mai mici bisericești”.

În iulie 1910 se trimite un nou raport:

„... Întru satisfacerea ordinului ce am primit cu datul 1/14 Iunie Nr. 326/910 în afacerea concubinatelor am citat înaintea comitetului parohial pe Nicolae Savu, care traiesce necununat cu Ana Moise Piso n. Marta. El nu s-a prezentat, dar i-am spus ei, ce urmări o așteaptă, dacă continuă a trăi în nelegiuire. Răspunsul ei a fost: că ea ar vrea să se cunune, dar el nu vrea și, neavând unde să-și plece capul, e silită a sta cu el.

George PISOIU, care trăiesce cu Iustina femeea lui Nicolae Paștiu (n. Romoșan) răspunde că ei au înaintat deja procesul de divorț, care decurge de mai mulți ani și tocma de aceea a plecat acum la America, ca să câștige bani, spre a putea continua procesul de divorț“ (Nr. 89/910).

La **Purcăreți** sunt semnalate patru perechi care trăiesc în afara cununiei: „... vin a arăta în următoarele numele perechilor care trăiesc în concubinată: Dumitru Vlad și Salomia Grosu, de 16 ani au un băiat și o fetiță, acușă se pot cununa. Pe cale civilă Dumitru Vlad e divorțat de adevărata lui soție Maria David prin hotărârea tribunalului Nr. 9561/1909. Remâne acuma se se divorțeze și pe cale bisericească și apoi se pot cununa.

2) Toma David cu Floare Coman Căstăian de 18 ani. Nu sunt liberi de a se putea încheia cununie legală. Toma David e burlac de 52-55 ani; Floare Coman Căstăian e măritată după Ioan Gârdofan, care trăiesce și locuiește pe teritoriul comunei Cugiru. Așa dară Floare Coman Căstăian, dacă se desface de bărbatul ei adevărat, apoi se poate cununa cu Toma David.

3) Nicolae Bucur și Domnica Maniu de 7-8 cu doi copilași. Sunt liberi, s-ar putea cununa. De voie bună nu voiesc, să-i silesc putere nu am.

4) Simion Bucur cu Mărie Darana de 7 ani. Au și un copilaș. Se pot cununa, fiind Simion Bucur despărțit pe cale civilă de adevărata lui soție aflătoare în Loman.“ (Nr. 19/1910).

Pe verso: „În cauza concubinatelor se rescrie:

Toate părechile cari trăesc în concubinată se le citezi înaintea comitetului parohial și dojenindu-le

1. Pe Dumitru Vlad să-l îndatorezi ca în 15 zile să se prezenteze cu sentința de la Tribunal la scaunul protopresbiteral, ca să fie divorțat și pe cale bisericească și apoi să se cunune. Tot așa și pe Simion Bucur.
2. Pe Floare Coman Căstăian să o îndatorezi se se ducă la bărbat sau să se despartă de el și se se cunune cu concubinel.
3. Pe Nicolae Bucur și Domnica Maniu se-i provoci ca în 2 luni se se cunune“.

De la **Răhău** s-au trimis protopopiatului Sebeș două rapoarte referitoare la concubinaje (în aprilie și octombrie). Preotul explică amănunțit intervențiile sale pentru stărpirea concubinajului:

„La prețuitul ordin dto. 21 Aprilie a. c. Nr. 1/910 am onore a raporta că cele 2 perechi concubine evidente în estrasul din prot. par. pe 1909 sunt următorii:

1. Dumitru Oltean (par. II)
2. Mihail Gârlovean (par I)

Dumitru Oltean trăesce în concubinaj de vreo 30 de ani. A cercat de multe ori despărțirea, dar din cauza speselor mari a abandonat procesul. S-au citat înaintea comitetului parohial, s-au dojenit, li s-au dat îndrumări, că ca oameni miseri se încerce la camera avocațială proces fără spese; ei au promis totul, dar până azi n-au mai făcut nici un pas spre înaintare de bine.

Mihail Gârlovean este neînsurat, ferariu, mutat din Petrifăleu aici. Procesul este în curgere la tribunalul din Sibiu și este speranță că se va finaliza în curând. Concubin de 4 ani“ (Nr. 77/1910).

În raportul din octombrie preotul din Răhău analizează cazul lui Dumitru Oltean: „Dumitru Oltean și Ioana Munshin n. Darabanțu am onore a raporta, că în 21 maiu am citat pe sus numiții concubini dimpreună cu fiul lor de meserie sucuiu și le-am dat îndrumările necesare la încaminarea procesului divorțial.

În restimpuri voim a fi în curent cu cauza lor mi-am luat informațiune verbală de la dinșii și fiind ei miseri au cerut la camera avocațială din Sibiu ca să-i despartă pe basa atestatului de sărăcie din oficiu, fără tacse.“

La **Săsciori** trăiau în concubinaj 3 perechi:

„... În parochia Săsciori sunt de present 3 familii carii trăesc în căsătorie ilegală și anume :

- I. Ilie Dogar (Sârbu) căsătorit în Partoș cu Maria Tițu care după 4 septemăni de la căsătorie l-a părăsit fără credință – de present trăiesce cu Eudochia Roman din Căpâlna, sub pretext că-i e servitoare în familie.
- II. Chirilă Aleman – căsătorit legal în Săsciori cu Eudochia trăesce în căsătorie sălbatecă cu Ana Nicolae Bogdan (Lendorean), necăsătorită – nu au familie.

III. Vasile Morar, căsătorit legal cu Rachila născ. Clement Afrapt trăesce cu văduva Floare remasă după Danil Timpea - nu au familie.

Anticipiez că toate aceste trei perechi au fost în mai multe rânduri provocate a-și regula afacerile pentru a se divorța cât mai curând, dar nefiind acest oficiu ajutat și de organele administrative – demersurile mele au ramas în mare parte fără rezultatul dorit.

În special mai observ *ad. p. I* că părechea amintită se află de jur de 5 ani împreună, că din lipsa de mijloace nici una din părțile căsătorite nu au întreprins pașii de lipsă pentru a se putea divorța.

ad. p. II: părechea se află deja de 7 ani în căsătorie ilegală; femeia legiuită Eudochia pribegeste prin lume fără a i se ști de ubicațiunea ei, deci o divorțare este imposibilă.

ad. III: femeia legală a bărbatului se află la America, unde trăesce cu altul în concubinaj; bărbatul legiuitu a intentat deja proces de divorț, care până azi nu s-a fînit, trăesc de 1½ an în căsătorie nelegiuită.“ (Nr. 55/1910).

Pe verso apar precizările venite de la protopopiat:

„La toți să le pui în vedere, în cas de nemulțumire pedepse mai mici bisericești de. ex. neîmpărtășire în s(fânta) cuminecatură nici la moarte. Îngropare fără clopot și fără prapor. Lipsire de seamă în biserică. Nestropirea casei cu apă sfințită.

Despre rezultat să raportezi până la 1 Novembre.“

Preotul din **Sebeșel**, Nicolae Hința, își trimite raportul în 28 aprilie 1910:

„... Aici în comuna Sebeșel trăesc în concubinaj:

1. Ariton Pârvu cu Dochia Zămora ambii de aici, rumâni gr. ort: el a fost căsătorit și l-a părăsit femeia cam de vreo 20-25 de ani care nici astăzi nu să știe unde să află, aproape de atunci trăesce ilegal cu aceasta carea n-a fost căsătorită niciodată, prin urmare este impediment de căsătorie din partea lui căci nu este despărțit de fosta lui femeie legală.
2. Ion Mărunțel de aici cu Floarea Gaștinca din Cisara ambii țigani gr. or. trăesc laolaltă de 7-8 ani, nu este nici un impediment de căsătorie între ei dar nu vor. Subsemnatul oficiu prin o decisiune a comitetului parohial, am intervenit la primăria comunală ca să-i provoace au să să cunune în termin de 3 luni, iar dacă nu să delature cu forța femeile de la casele lor. Primaria comunale le-a dat provocările amintite, dar alte măsuri nu s-au mai luat în privința aceasta.“ (Nr. 83/1910).

Pe verso: “Pe concubinii Ariton Pârvu și Ioan Mărunțel să ameninți cu pedepse bisericești și dacă nu se despart de fostele lor soții să se poată cununa cu (cele) cu cari trăesc acum.

Despre rezultat să raportezi până la 30 sept. a. c.”

Pe aceeași pagină se află și o recomandare de la protopopiat către oficiul parohial Răhău, referitoare la Dumitru Oltean căruia, pentru a-i grăbi cununia, trebuie să i se „pună în vedere unele pedepse bisericești“.

Din **Tărtăria** se raportează la 8 mai 1910 existența a „două părechi cari trăesc în concubinagiu:

1. Vasile Nistor lăsându-și muierea sa șede în concubinagiu cu Maria Bozascan de 5 ani.
2. Șușabă Ioan I(ui) Trifon lăsându-și muerea sa legală și 3 copii șede în concubinagiu cu Maria Marteiu căreia soțul îi trăiește.

Ambele părechi (părți) nu sunt libere de a se putea încheia cununie legală.“

Măsurile propuse de protopopiat: „Să-i citeze înaintea comitetului parohial și să-i dojenească, provocându-i să divorțeze de muierele lor și să se cunune cu concubinele, și punându-le în cas contrar în vedere pedepse mai mici bisericești“.

În **Vingard** situația este una specială, datorită prezenței țiganilor „cortorari” printre concubini:

„... Conform extrasului protocolului nostru parohial pro 1909 în parohia noastră trăiesc în concubinagiu următorii:

1) Antonie Dutcă cu Rafila Mezei ambii juni în etate de 30 ani – fără pedeci canonice sau civile (țigani). Motivul trăirii în concubinagiu e că nu voiesc a se cununa, deși i-am provocat în mai multe rânduri.

2) Petru Coțan cu Carolina Mailat (țigani). Nu se pot cununa din cauză că femeia e cunată cu altul și nu se pot despărți din cauza sărăciei. Trăiesc în concubinagiu de 15 ani și au 4 copii.

3) Alesandru Novac și Carolina Boca (țigani cortorari) juni în etate de 32 ani, fără pedeci canonice sau civile. Deși au fost provocați în mai multe rânduri, dar nu voiesc a se cununa. Trăiesc în concubinagiu de 6 ani.

4) Ion Coțan cu Safta Monu (țigani cortorari) fără pedeci canonice sau civile, cari asemenea au fost provocați de a se cununa, dar nu voiesc. Trăiesc în concubinagiu de 5 ani.“ (Nr. 99/1910).

În octombrie 1910 din parohia Vingard este trimis la Sebeș un nou raport:

„Prea Onorate dle Protopresbiter !

În urma ordinului prea onorat Dtale din 4 Iunie 1910 Nr. 347 am onore a raporta că comitetul parohial în ședința sa din 11 Iulie 1910 a citat pre toți cari trăesc în concubinagiu spre a-i dojeni și respective a-i pedepsi. Acești concubini sunt de 2 categorii adecă:

1. Cari se pot cununa neavând nici o piedecă
2. Cari nu se pot cununa deoarece unul din ei e căsătorit cu alta și nu e încă despărțit legal.

Comitetul parohial le-a dictat tuturoră câte o pedeapsă de 10 coroane dacă nu se vor cununa cei de sub Nr. 1 până în 30 octobree, iar cei de sub Nr. 2 până cel mult la prinderea postului Paștilor anului 1911.

Până azi dintre cei liberi a se cununa s-a cununat numai unul, iar ceilalți până azi sunt tot nepăsători dimpreună cu cei din categoria a doua.“ (Nr. 165/1910).

La **Vințul de Jos**, preotul constată un număr de trei concubinaje:

„1) Nicolae Abrudean l. Petru Viorel gr. ort. din Vințul de Jos cu o femeie gr. catholică din Cârna care până acum nefiind despărțită formal, a promis că în timpul cel mai scurt se vor cununa după lege.

2) Beccințean Petru de rel. gr. or. din Vințul de Jos cu Rachila Sim gr. or. din Cârna, care a fost mai mult timp prin România, în 1909 a venit la Vinț cu locuința aceștia s-au și cununat în România atât pe cale civilă cât și bisericească despre care au arătat și atestatele de căsătorie atât cea civilă cât și cea bisericească, aceasta e făcută în România la 3. 8. și la 6 sept. 1909.

3) Avicolan Hada de rel. gr. ort. din Bucerdea vinoase așezat prin căsătorie aici în Vințul de Jos ajutor măiestru papucariu e dus pe la Hunedoara. În 1909 s-a întors aicea în Vintiul de Jos cu o muere de religiunea luterană, cu care trăiesce în concubinaj din pricină că deși femeea e văduvă liberă de a se putea căsători, dânsul nu este despartit bisericește de soția sa N. Bursan gr. or. din Vintiul de Jos, pe calea politică însă s-a cununat acum pe la Paști cu văduva cea luterană și promite că îndată ce vor fi despărțit pe calea bisericească de soția sa dintiu se va cununa și pe calea bisericească.“ (Nr. 21/ 1910).

Pe verso apare indicația protopopiatului: “În cauza protopopiatelor se rescrie ca înaintea comitetului parohial, să-i îndatorezi ca în timp de trei luni soți(i) să se cunune bisericește, punându-le în vedere ca la Purcăreți” (Nr. 319).

De la Sibiu în 26 martie 1911 este reînnoită cererea referitoare la trimiterea unei situații privind concubinajele și căsătoriile civile, solicitare adresată protopopului de Sebeș, Sergiu Medan: „Fiindcă T. D. Ta nici până azi nu ai așternut consemnarea generală a concubinajilor și a căsătoriilor numai civile din protopresbiterat, ordinară sub Nr. 13297 Bis. din 15 octombree 1909, de nou ești însărcinat a promova acea consemnare în termen de 8 zile.“ (Nr. 4031 Bis.).

Protopopul de Sebeș trimite noi ordine în parohii, în aprilie 1911, pentru centralizarea situației. Primește răspuns de la Căpâlna, Vingard și de la Purcăreți.

Într-o adresă trimisă de preotul Nicolae Dobre din **Căpâlna** protopopiatului Sebeș se specifică:

„Referitoriu la mandatul On. Of. Protopresbiterat din 4 Aprilie a. c. Nr. 185, subscrisul oficiu raportează că Eufimia Zanini cu N. N. italian nu s-au cununat. George Crăciun cu Marie Hațegan s-au cununat și Andrei Vlad cu

Paraschiva nu am cunoștință să fie cununați, de ore ce de preste un an nu mai locuesc în Căpâlna ci în Petrifalva.“ (Nr. 26/1911).

Preotul Pompiliu Predovici din **Vingard** anunță în 12 aprilie 1911 „că concubinii: Antonie Dutcă cu Rafila Mezei, Alexandru Novac cu Carolina Boca, Ioan Conțan cu Safta Monu încă nici până azi nu s-au cununat.

Observ că eu i-am provocat ca să vină se le dau gratuit documentele spre a se cununa, și nici așa nu voesc a se cununa“ (Nr. 70/1911).

Nici în **Purcăreți** nu s-au rezolvat problemele:

„La provocarea Nr. 185/ 1911 viu a raporta următoarele:

1) Nicolae Bucur au promis înaintea comitetului parohial că în decursul anului acestuia sau se cunună cu Domnica Bucur sau îi dă drumul să meargă la coliba ei.

Până de present n-au făcut nimica.

2) Simion Bucur au promis că se va cununa în anul acesta, dar până acuma nu s-au cununat.“ (Nr. 6/1911).

Preoții cer ajutorul autorităților civile, intervin pe lângă tribunalele civile, le acordă consultanță concubinilor pentru a-i determina să se căsătorească, pentru a-și legaliza relațiile. Împreună cu comitetul parohial slujitorii bisericii stabilesc termene de rezolvare a cazurilor de „nelegiuți“ și pedepsele pentru aceste „greșeli“ ale credincioșilor lor. Cei aflați în „căsătorie sălbatecă“ sunt marginalizați – nu li se botează casele, sunt îngropați fără clopot și prapor la marginea cimitirelor¹⁰. Preoții eliberează adevărurile care să ateste sărăcia celor care vor să divorțeze pentru ca forurile civile să-i scutească de taxele prea costisitoare și astfel să fie înlăturat un motiv des invocat – lipsa banilor necesari pentru desfăcerea căsătoriei. Se acceptă de către Biserică oficierea căsătoriei religioase fără nici un fel de taxă și chiar, ca o ultimă soluție, folosirea forței – „să chemi pretura să-l alunge din sat“, cere protopopul preotului din Laz, care se dovedește neputincios în fața unei perechi care trăia în concubinaj de peste douăzeci de ani¹¹. Autoritățile civile nu interveneau decât la cererea preotului, și se limitau la aceasta, conviețuirea în afara instituției căsătoriei fiind o opțiune a cuplului.

După 1911 în fondul Protopopiatului nu mai găsim informații referitoare la concubinaje. Conviețuirea în afara instituției căsătoriei devine o opțiune personală a cuplului.

IOANA PURCAR-RUSTOIU

¹⁰ Rustoiu 2001, p. 119.

¹¹ Rustoiu 2001, p. 120.

**The Concubinage in the Parishes of Sebeș:
the Response of Each the Local Parishes to the Ordinance from December 1909**

(Abstract)

This study analysing the phenomenon of the illegitimate relationship of concubinage which have as source the Sebeș Orthodox Parishes Inventory keep on Alba Archives. There are some answers to Ordinance about concubinage from Căpâlna, Sebeșel, Vinț, Răhău, Vingard, Laz, Pian, Purcăreți, Săsciori, Șugag, Tărtăria. The priests trying to legitimated this relationship, but sometimes the couples by concubinage are continued.

Abrevieri bibliografice

A.N.D.J.A.	- Arhivele Naționale. Direcția Județeană Alba
Bolovan 1996	- Sorina Bolovan, <i>Familia și relațiile matrimoniale în satul românesc transilvănean în a doua jumătate a secolului al XIX-lea</i> , în <i>Anuarul Institutului de Istorie</i> , Cluj-Napoca, nr. XXXV, 1996, p. 204- 215.
Bolovan 1998	- Sorina Bolovan, <i>Legislația cu caracter matrimonial la românii din Transilvania în a doua jumătate a secolului al XIX-lea</i> , în <i>Studii de istorie a Transilvaniei</i> , Cluj-Napoca, 1998, p. 168-175.
Floca 1990	- Ioan Floca, <i>Drept canonic ortodox, legislație și administrație bisericească</i> , vol. II, București, 1990.
Ghitta 1987-1988	- Ovidiu Ghitta, <i>Din problematica morală la începutul secolului al XVIII-lea (cazuri din Maramureș și Sătmar)</i> , în <i>Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie</i> , Cluj-Napoca, 1997-1998, p. 467-479.
Laday 1924	- Ștefan Laday, <i>Codul civil austriac</i> , Cluj, 1924.
Rustoiu 2001	- Ioana Purcar-Rustoiu, <i>Concubinajele în satul Laz (județul Alba), la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX</i> , în <i>Apulum</i> , nr. XXXVIII/2, 2001, p. 115-124.
Știrb 1999	- Dalia Carmen Știrb, <i>Căsătoria și problemele vieții de familie în satele comunei Buciumi, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea</i> , în <i>Familie și societate. Studii de istorie a Transilvaniei</i> , Cluj-Napoca, 1999, p. 57-62.